

Bożena Alejziak

TURYSTYKA JAKO ELEMENT STYLU ŻYCIA WSPÓŁCZESNEJ MŁODZIEŻY POLSKIEJ

Abstract: Present paper aims at determining the position of tourism in a life style of youth, living in Poland at the beginning of the third millennium. In order to diagnose the issue, seven reports on tourism activity among polish youth have been analysed, the data concerning years 2002–2009. Based on these analysis a stand of the contemporary youth's tourism activity has been determined, as well as a level of youth's participation in tourism and their most preferred forms of tourism. Furthermore, the analysis let to determining the tendencies and changes that have had occurred over the given years. The examined reports depict that a vast majority of respondents has had ever taken part in a tourism activity, however the numbers have been declining over the years. The most popular forms of tourism among youth are: recreational tourism, entertainment tourism and cultural tourism. Less popular forms include qualified tourism, ski tourism, special interest tourism, nature tourism, religious tourism, educational and linguistic tourism, and adventure tourism. The youth is nowadays one of the most important segments of the tourism market. Therefore, the analysis presented here may prove very serviceable for those who aim at satisfying the needs and expectations of the contemporary youth when designing a tourist offer.

Key words: youth, recreational tourism, qualified tourism, adventure tourism, tourism as hobby, tourism for entertainment, cultural tourism, tourism of museums, tourism of religious places, tourism for education, tourism for linguistic purposes, tourism in nature

Wprowadzenie

Turystyka jako forma podróżowania młodzieży w czasie wolnym jest elementem zaspokojenia potrzeb poznawczych, autokreacyjnych, rekreacyjnych, zdrowotnych, emocjonalnych, towarzyskich i wielu innych. Najważniejszym walorem turystyki jako formy podróżowania młodzieży po świecie jest uświadomienie sobie faktu różnorodności krajobrazów, ludzi, stylów życia, tradycji – poprzez bezpośrednie doświadczenie i kontakt z kulturami i mieszkańcami terenów odwiedzanych. Uczestnictwo w turystyce jest dla młodzieży o tyle ważne, że taką działalność podejmuje ona dobrowolnie w czasie wolnym. Za najważniejszą cechę turystyki młodzieży uznaje się autoteliczność dokonywanych wyborów odnośnie do form i sposobów spędzania czasu (Alejziak 2008). Próbując określić miejsce turystyki w życiu współczesnej młodzieży, w pierwszej kolejności należy jednak zdefiniować pojęcie „młodzież”. Nie jest to, jak się okazuje, wcale proste pomimo, że intuicyjnie z łatwością można ustalić zakres znaczeniowy niniejszego pojęcia.

Według F. Znanieckiego, młodzież to „zbiorowość osobników, którzy dopiero wchodzą w społeczne role ludzi dorosłych”. Młodzi są przedmiotem oddziaływania ze strony pokolenia starszego, które przydziela role społeczne młodemu pokoleniu według określonych przez siebie zasad (Znaniecki 1973: 20–27). Z kolei Erik H. Erikson zwrócił uwagę, że młodzież to jednostka znajdująca się w stanie przejściowym między dzieciństwem a dorosłością. Na okres ten przypada dojrzewanie biologiczne, poszukiwanie własnej tożsamości, tworzenie grup rówieśniczych wyznających podobne idee i doktryny (Erikson 1997: 272–274). W wielu definicjach kryterium wyróżniającym młodzież z całej grupy społecznej jest wiek. Podając dokładne przedziały wiekowe (odnoszące się do określonych faz rozwoju człowieka), można mówić o okresie „młodości”, „dojrzewania” czy „dorastania”. Dlatego wielu badaczy, jak na przykład H. Bee, uważa, że powyższy etap rozwoju pomiędzy dzieciństwem a dorosłością lepiej jest charakteryzować w wymiarze psychologicznym i kulturowym, niż bezskuteczne dążyć do określenia konkretnego przedziału wiekowego. Jest to bowiem okres przejściowy, w którym dziecko pod względem fizycznym, umysłowym i emocjonalnym zmienia się w dorosłego człowieka. W różnych społecznościach i u różnych jednostek w tej samej kulturze następuje on w różnym czasie, a każde dziecko, aby otrzymać status dorosłego, musi przez ten etap przejść. W większości społeczeństw uprzemysłowionych jest to dość długi okres, trwający mniej więcej od dwunastego do osiemnastego, a nawet dwudziestego roku życia. Zachodzące w tym okresie zmiany emocjonalne i fizyczne są tak gwałtowne, że wielu badaczy etap ten określa jako „czas burzy i naporu” (Bee 2004: 326–327).

Przedstawiony przegląd definicji w dużym uproszczeniu pokazuje, jak trudno ująć w ramy pojęcia „młodzieży” oraz określić dokładny czas trwania tego okresu. Wspólną jednak dla większości badaczy jest opinia, że na omawiany

okres życia wywierają znaczący wpływ czynniki: biologiczne, psychologiczne, społeczne i kulturowe, które rozpatrywane łącznie stanowią element stylu życia współczesnej młodzieży.

Styl życia to kulturowo uwarunkowany sposób realizacji potrzeb, nawyków i norm. Regulują go układy wartości przyjęte przez jednostki i grupy. Próbując zdefiniować to pojęcie, warto przytoczyć tutaj koncepcję A. Sicińskiego, w którego pracach (1978, 1980, 1988) jest on rozumiany jako zakres i formy codziennych zachowań, swoistych dla określonej zbiorowości społecznej lub określonej jednostki, tj. charakterystyczny sposób bycia w społeczeństwie. Autor wskazuje trzy funkcje stylu życia, jakimi są:

- oznaka przynależności do danej grupy społecznej oraz poczucie więzi społecznej,
- wyodrębnienie danej grupy z szerszej zbiorowości,
- zakreślanie możliwości ekspresji osobowości jednostki w sposób społecznie akceptowany.

Według A. Sicińskiego, kluczową kategorią dla stylu życia jest możliwość dokonywania wyboru, co jednak w dużym stopniu jest zdeterminowane możliwościami życiowymi płynącymi ze środowiska, w którym żyje jednostka oraz jej uwarunkowaniami fizycznymi i psychicznymi, które w dużym stopniu mają wpływ na kształtowanie się zachowań ludzkich. Styl życia stanowi rodzaj uzgodnienia pomiędzy własnym systemem wartości, sposobem zachowania się, osobistych celów i aspiracji, postaw a systemem wartości sposobów zachowania się, osobistych celów i aspiracji, postaw innych członków grupy. Badając styl życia, nawiązuje się do szeroko pojętego obszaru działalności człowieka, jakimi są, między innymi, praca zawodowa, sposób odżywiania, sposób spędzania czasu wolnego. Ważnymi cechami jest powtarzalność, dobrowolność, możliwość zmiany oraz dokonania wyboru zachowania (Grabowska-Garczyńska et al. 2009: 106 i nast.).

Styl życia pod wieloma względami upodabnia ludzi do siebie. Często są to zachowania konformistyczne na zasadzie naśladowania innych, co szczególnie jest widoczne w grupie dorastającej młodzieży i określane mianem tzw. konformizmu grupowego (Siciński 1976: 51). Dotyczy on wielu ważnych kwestii życiowych, takich jak styl ubierania, rodzaj słuchanej muzyki, stosunek do nauki, do ludzi oraz sposób spędzania wolnego czasu. Powielanie wzoru może być nagradzane przez grupę poprzez wyrażaną akceptację, prestiż, osiąganie wartości osobistych itp. Dotyczy to także sposobu spędzania czasu wolnego, gdzie ważną rolę odgrywa turystyka. Ważną korzyścią podróży jest to, że przyczynia się ona również do kreowania własnej tożsamości, której poszukiwanie zajmuje dorastającej młodzieży dużo czasu. Jest także źródłem poszukiwania doznań i wrażeń (Zuckerman 1979: 98), a charakterystycznymi cechami są:

1. poszukiwanie niebezpieczeństw i przygód (preferowanie aktywności na świeżym powietrzu i zajęć fizycznych, które niosą ze sobą ryzyko, np. sporty ekstremalne),

2. poszukiwanie rozmaitych doznań (wybór niekonwencjonalnego stylu życia, przebywanie w towarzystwie osób nieprzeciętnych, eksperymentowanie z środkami psychoaktywnymi itp.),
3. rozhamowanie (czynnik uwarunkowany biologicznie związany z rozładowaniem napięcia i poszukiwaniem odprężenia),
4. podatność na nudę (niska odporność na monotonię czy rutynowe działania, w wyniku której pojawia się napięcie).

Turystyka jest jedną z ważniejszych form spędzania czasu wolnego, stwarzająca współczesnej młodzieży wiele możliwości poszukiwania doznań i wrażeń. Jest źródłem wielu przygód wynikających z możliwości uprawiania różnorodnych jej form, przyczyniających się do rozładowania napięć. Ciekawe, innowacyjne, a często ekstremalne jej formy (np.: survival, trekking, rafting i inne) przeciwdziałają monotonii i są źródłem pozytywnych przeżyć i emocji. Są miejscem sprawdzenia samego siebie, funkcjonowania w trudnych sytuacjach, podejmowania decyzji, sprawdzenia własnej tolerancji czy wyzbywania się egoizmu. W tym przypadku istotne staje się zapewnienie bezpieczeństwa w uczestnictwie (Dworzecki 2010).

Cel pracy i metodologia badań

Celem niniejszego artykułu jest ustalenie, jakie miejsce zajmuje turystyka w stylu życia współczesnej młodzieży polskiej, żyjącej na początku trzeciego tysiąclecia. Aby zdiagnozować powyższy problem, postawiono następujące pytania:

1. jak kształtowała się aktywność turystyczna współczesnej młodzieży w wyjazdach turystycznych w latach 2002–2009,
2. jaki poziom uczestnictwa prezentowała młodzież w wyjazdach turystycznych w latach 2002–2009,
3. w jakich wyjazdach turystycznych ze względu na czas ich trwania najczęściej uczestniczyła młodzież w latach 2002–2009,
4. w jaki sposób najczęściej młodzież spędzała czas podczas wyjazdów turystycznych w latach 2002–2009,
5. w jakich formach turystyki najchętniej uczestniczyła młodzież w latach 2002–2009.

Aby ustalić, w jakim zakresie współczesna polska młodzież uczestniczy w wyjazdach turystycznych, w analizach wykorzystano badania prowadzone od wielu lat przez Instytut Turystyki w Warszawie na temat aktywności turystycznej Polaków. Przeanalizowano siedem raportów dotyczących aktywności turystycznej młodzieży polskiej z lat 2002, 2004¹, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, których autorem jest J. Łaciak. Powyższe raporty zostały opracowane w oparciu o meto-

¹ Raport z 2003 r. nie został opublikowany, wskaźniki procentowe analizowane w niniejszej pracy pozyskano z raportów opublikowanych w kolejnych latach.

dę sondażu diagnostycznego w miejscu zamieszkania respondentów przy użyciu kwestionariusza ankiety. Badania przeprowadzono na reprezentatywnej ogólnopolskiej próbie TNS OBOP, która w zależności od roku prowadzonych badań, wynosiła 5–7 tys. osób. Stopień jej realizacji wynosił średnio 66,35%. Wśród osób objętych badaniami, w latach 2002–2009 średnio 9,03% to osoby w wieku 15–19 lat i właśnie ta grupa została uwzględniona w charakterystyce aktywności turystycznej młodzieży polskiej (tabela 1).

Tabela 1. Wielkość próby i struktura badanej młodzieży w latach 2002–2009

Rok	Wielkość próby – liczba osób	Liczba zrealizowanych ankiet	Stopień realizacji próby [%]	Liczba respondentów w wieku 5–19 lat	Wskaźnik procentowy [%]	Młodzież ucząca się [%]	Młodzież pracująca [%]	Bezrobotni [%]
2002	5000	3819	78	400	10,5	92,10	2,7	5,2
2004	5600	3803	67,8	365	9,6	98,80	0,4	0,8
2005	6000	4067	67,8	373	9,2	96,20	1,7	2,1
2007	6000	4008	66,8	343	8,6	96,70	1,7	1,6
2008	7000	4059	58,0	335	8,3	95,20	2,3	2,5
2009	7000	4178	59,70	333	8,0	96,10	1,4	1,70

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań J. Łaciak, „Aktywność turystyczna młodzieży” (lata: 2002, 2004, 2005, 2007, 2008, 2009), s. 13–14.

Badania prowadzone przez IT opierały się na międzynarodowej definicji turystyki, zgodnie z którą przyjmuje się, że wyjazd turystyczny to taki, który połączony jest co najmniej z jednym noclegiem poza miejscem zamieszkania – zarówno w celu wypoczynkowym, rekreacyjnym czy poznawczym, jak i zawodowym (delegacja, załatwianie interesów), religijnym, rodzinnym lub leczniczym (pobyt w sanatorium) (WTO: 1995). Uczestnictwo młodzieży w wieku 15–19 lat w wyjazdach turystycznych przeanalizowano ogólnie oraz w podziale na wyjazdy długookresowe i krótkookresowe. Krajowy wyjazd długookresowy łączył się z dobrowolnym opuszczeniem miejscowości stałego zamieszkania na co najmniej 5 dni i połączony był przynajmniej z czterema noclegami.

Z kolei wyjazd krótkookresowy (2–4-dniowy) łączył się co najmniej z jednym noclegiem poza domem, ale nie więcej niż trzema. Szacunkowe dane o liczbie osób w wieku 15–19 lat biorących udział w wyjazdach turystycznych uzyskano odnosząc wskaźniki uczestnictwa respondentów w poszczególnych rodzajach wyjazdów do wielkości populacji młodzieży w Polsce w badanym roku (2009 – 2,5 mln; 2008 – 2,6 mln; 2007 – 2,7 mln; 2005 – 2,9 mln; 2004 – 3,0 mln; 2002 – 3,3 mln) (zob. tabela 2).

Tabela 2. Uczestnictwo młodzieży w wyjazdach turystycznych w latach 2002–2009 (w %)

Rodzaj wyjazdu	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
turystyczny ogółem	76	75	62	61	63	67	68	67
krajowy długookresowy	51	56	42	46	44	42	47	48
krajowy krótkookresowy	45	42	33	24	32	32	27	28
zagraniczny	19	14	14	12	16	20	25	19

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań J. Laciak..., s. 28.

Wyniki badań

Analizując otrzymane wskaźniki procentowe wynikające z badań prowadzonych w latach 2002–2009 można ustalić poziom aktywności turystycznej badanej młodzieży oraz zauważyć zachodzące w tym zakresie tendencje i zmiany. Okazuje się więc, że na przestrzeni ośmiu analizowanych lat, znaczna część badanej młodzieży polskiej uczestniczyła w wyjazdach turystycznych (odpowiednio: 76%, 75%, 62%, 61%, 63%, 67%, 68% i 67%), z czego wynikałoby, że dla powyższej grupy turystyka stanowi ważny element stylu ich życia (zob. tab. 2). Z przeprowadzonych badań wynika również, że na przestrzeni lat 2002–2009, widoczna jest wyraźna tendencja spadkowa odnośnie do aktywności turystycznej badanej młodzieży. Jak można zauważyć, najwięcej młodych osób (76%) wyjechało w 2002 r. i, co ciekawe, do chwili obecnej ten wskaźnik procentowy nie został przekroczony. W roku 2009 w stosunku do roku 2002, liczba wyjeżdżających zmniejszyła się o dziewięć punktów procentowych. Pozytywnym aspektem wynikającym z badań jest to, że na przestrzeni trzech ostatnich lat (2007–2009), wskaźniki procentowe utrzymują się mniej więcej na podobnym poziomie (67%, 68%, 67%). Specyfiką turystyki jako elementu czasu wolnego jest fakt, że należy ona do sfery konsumpcji swobodnej, a to zawsze łączy się z koniecznością posiadania pewnej nadwyżki dochodów, które można przeznaczyć na wybrany cel. Między innymi z tego właśnie powodu znaczna część badanej młodzieży polskiej nigdzie nie wyjeżdżała w czasie wakacji, weekendów, ferii, świąt, nie uczestniczyła także w wyjazdach organizowanych przez szkołę (Alejziak 2010: 102).

Analizując aktywność turystyczną młodzieży ze względu na długość trwania wyjazdu, można zauważyć, że wskaźniki procentowe dotyczące wyjazdów długo- i krótkoterminowych są niższe niż te dotyczące charakterystyki uczestnictwa respondentów w wyjazdach turystycznych na poziomie ogólnym. Okazało się bowiem, że w wyjazdach długoterminowych mniej więcej połowa respondentów wyjechała jedynie w latach 2002–2003 (51%, 56%), natomiast w pozostałym analizowanym okresie, czyli w latach 2004–2009 (42%, 46%, 44%, 42%, 47% i 48%), wyjeżdżających było znacznie mniej. Powyższa tendencja spadkowa ule-

gła stabilizacji w dwóch ostatnich badanych latach (2008–2009), gdzie zauważalny jest niewielki wzrost wskaźników procentowych dla wyjazdów wakacyjnych. Jeszcze mniej młodzieży w latach 2002–2009 uczestniczyło w wyjazdach krótkookresowych (45%, 42%, 33%, 24%, 32%, 32%, 27% i 28%), a najniższe wskaźniki procentowe uzyskano w ciągu dwóch ostatnich badanych lat (2008 – 27%, 2009 – 28%) i są one najniższe w całym analizowanym okresie. Najwięcej młodzieży (45%) wyjazdy krótkie organizowało w 2002 r. Jednak do dziś wskaźnik ten nie został przekroczony.

Jeszcze mniej młodzieży niż w turystyce krajowej w latach 2002–2009 uczestniczyło w turystyce zagranicznej (19%, 14%, 14%, 12%, 16%, 20%, 25% i 19%). Można jednak zauważyć, że w ciągu ostatnich czterech lat (2006–2009) widoczny jest niewielki wzrost wskaźników procentowych (16%, 20%, 25%, 19%). Z badań wynika, że najwięcej młodzieży za granicę wyjechało w roku 2008 (25%), a najmniej w 2005 (12%).

Poziom uczestnictwa w turystyce w latach 2002–2009

Styl życia łączy się z pewną regularnością i powtarzalnością zachowań. Postanowiono więc przeanalizować poziom uczestnictwa młodzieży polskiej w długookresowych wyjazdach turystycznych w latach 2002–2009, czyli liczbę wyjazdów w ciągu danego roku oraz liczbę noclegów przypadających na jedną osobę (Łaciak 2002, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009: 29). Okazało się, że:

- w 2002 r. (51%)², na jedną osobę przypadało średnio 1,7 podróży (w 2001 r. – 1,5), a jedna podróż obejmowała średnio 12,4 noclegu (w 2001 r. – 12,2),
- w 2004 r. (42%), na jedną osobę przypadało średnio 1,6 podróży, a jedna podróż obejmowała średnio 13,0 noclegów; osoby w wieku 15–19 lat odbyły 2,0 mln podróży, podczas których skorzystały z 26,1 mln noclegów,
- w 2005 r. (46%), na jedną osobę przypadało średnio 1,4 podróży, jedna podróż obejmowała średnio 11,9 noclegu; osoby w wieku 15–19 lat odbyły 2,0 mln podróży, podczas których skorzystały z 23,3 mln noclegów (spadek o 10,7%),
- w 2007 r. (42%), na jedną osobę przypadało średnio 1,7 podróży, a jedna podróż obejmowała średnio 10,7 noclegu; osoby w wieku 15–19 lat (1,1 mln uczestniczących) odbyły 1,9 mln podróży (w 2006 r. – 2,2 mln), podczas których skorzystały z 20,3 mln noclegów,
- w 2008 r. (47%) na jedną osobę przypadało średnio 1,6 podróży, jedna podróż obejmowała średnio 8,7 noclegu; osoby w wieku 15–19 lat (1,2 mln uczestniczących) odbyły 1,9 mln podróży, podczas których skorzystały z 16,7 mln noclegów (spadek o 17,7%),

² Wskaźnik procentowy w nawiasie to młodzież uczestnicząca w danym roku w wyjazdach długoterminowych.

- w 2009 r. (48%) na jedną osobę przypadało średnio 1,3 podróży, jedna podróż obejmowała średnio 7,7 noclegu; osoby w wieku 15–19 lat (1,2 mln uczestniczących) odbyły 1,6 mln podróży, podczas których skorzystały z 12,3 mln noclegów (spadek o 26,3%).

Na podstawie analizy prezentowanych raportów można zauważyć pewne zmiany zachodzące na przestrzeni lat 2002–2009 odnośnie do liczby wyjazdów turystycznych przypadających na jedną osobę oraz liczby udzielonych noclegów w trakcie powyższych wyjazdów. Ustalając minimalną i maksymalną liczbę podróży przypadających na jedną osobę w analizowanych latach okazuje się, że zawiera się ona w granicach od 1,3 do 1,7. Natomiast powyższe wartości dla noclegów wynoszą: 7,7 – 13. Z zestawionych wskaźników z poszczególnych raportów wynika, że najkorzystniej podróże młodzieży wypadły w 2002 r., ponieważ na wakacje w tym roku wyjechało najwięcej badanych osób (51%), na jedną osobę przypadło średnio najwięcej wyjazdów (1,7) oraz dla młodzieży były to jedne z dłuższych wakacji, co wynika ze średniej liczby wykorzystanych noclegów (12,4) przez jednego respondenta. Jednak najdłuższe wakacje młodzież miała w 2004 r., gdzie średnio na jednego respondenta przypadło 13 noclegów, mniejsza jednak była liczba wyjeżdżających (42%) oraz liczba podróży przypadająca na jednego respondenta (1,6). Najwięcej podróży przypadających na jedną osobę (1,7), oprócz roku 2002, młodzież zrealizowała w roku 2007. Najgorzej w prawie każdej kategorii prezentują się wyniki z roku 2009. Co prawda liczba wyjeżdżających turystycznie respondentów była nieco wyższa (48%) niż w roku 2008 (47%), ale liczba podróży przypadająca na jednego respondenta osiągnęła najniższą wartość w całym analizowanym okresie (1,3), podobnie zresztą, jak liczba noclegów (7,7), co oznaczałoby, że w 2009 r. młodzież miała najkrótsze wakacje w ciągu ostatnich ośmiu lat.

Szukając powodów malejącej aktywności turystycznej młodzieży w latach 2002–2009, liczby realizowanych wyjazdów w ciągu roku oraz skracania długości wyjazdów, można przypuszczać, że ważnymi czynnikami przyczyniającymi się do ograniczenia możliwości wypoczynku przez uczestnictwo w turystyce, jest wszechobecny kryzys gospodarczy, spadek dochodów w rodzinie, bezrobocie. Z powyższych powodów znaczna grupa młodzieży w latach 2002–2009 nie wyjechała poza miejsce swojego zamieszkania. Osoby, które jednak miały możliwość wyjazdów, zwykle czyniły to w trakcie wakacji lub podczas krótkich wyjazdów weekendowych, świątecznych itp.

Formy turystyki, w których uczestniczy polska młodzież

Interesujący wydaje się fakt, jak współczesna polska młodzież spędzała czas podczas wyjazdów turystycznych i w jakich formach turystyki uczestniczyła. Autor badań prezentowanych na łamach niniejszego artykułu, poddał analizie

siedemnaście kategorii określających sposoby spędzania czasu w trakcie wyjazdów turystycznych długo- i krótkoterminowych realizowanych przez młodzież w latach 2002–2009.

Zastosowana kafeteria z pewnością nie wyczerpuje wszystkich współcześnie istniejących możliwości spędzania czasu, jednakże na jej podstawie – bezpośrednio lub pośrednio – można wyszczególnić wiele form turystyki, w których uczestniczyła badana młodzież (tab. 3). Są to: turystyka wypoczynkowa, turystyka kwalifikowana, turystyka przygodowa, turystyka specjalnych zainteresowań (turystyka hobbystyczna), turystyka rozrywkowa, turystyka kulturowa, turystyka muzealna, turystyka religijna, turystyka edukacyjna i lingwistyczna, turystyka przyrodnicza. Natomiast do kategorii „inne”, którą zaznaczył mniej więcej co piąty respondent, mogą należeć kolejne formy, takie jak na przykład turystyka zakupowa (handlowa), sportowa („fanoturystyka”), festiwalowa itp. (Kurek 2008; Różycki 2009).

Turystyka wypoczynkowa

Od dawna wiadomo, że dla prawidłowego funkcjonowania człowieka w życiu zawodowym i społecznym potrzebny jest czas na wypoczynek i relaks. Człowiek wypoczęty jest bardziej efektywny i wydajny. Szczególnie jest to ważne dla współczesnej młodzieży, funkcjonującej w realiach szybkiego życia, dużych wymagań i oczekiwań społecznych oraz silnego zmęczenia po całorocznej, wyczerpującej nauce szkolnej.

Młodzież, która nie wypoczywa właściwie, jest przemęczona oraz narażona na frustrację, konflikty z otoczeniem i nawet z samym sobą. Uczestnictwo w turystyce sprzyja więc ogólnemu odprężeniu i przywracaniu równowagi psychofizycznej. Każdy młody człowiek potrzebuje wypoczynku, bez niego nie może normalnie funkcjonować, efektywnie działać i wypełniać wiele ról w życiu osobistym i społecznym. Podobne funkcje spełnia turystyka zdrowotna (Hadzik 2009).

Analizując wyniki badań na temat sposobów spędzania czasu przez polską młodzież w wieku 15–19 lat podczas wyjazdów długoterminowych w latach 2002–2009, można zauważyć pozytywną tendencję. To przede wszystkim (z małymi wyjątkami) spadek biernych lub bardzo mało aktywnych form, takich jak: spokojny wypoczynek, krótkie spacery (2002–2009: 61,4%, 60%, 62%, 52%, 53%, 58%, 53%) oraz słuchanie radia i oglądanie telewizji (2002–2009: 24,9%, 17%, 21%, 20%, 18%, 17%). Ta ostatnia forma odpoczynku była jedną z bardziej ulubionych w roku 2004 (27%), preferował ją prawie co trzeci respondent. W kolejnych latach ten wskaźnik nie został nigdy przekroczony, a wręcz odwrotnie, zauważalna jest tendencja spadkowa nawet o dziesięć punktów procentowych, co szczególnie dotyczy 2009 r.

Tabela 3. Sposoby spędzania czasu przez młodzież podczas wyjazdów turystycznych w latach 2002–2009

Sposoby spędzania czasu	Wyjazdy długoterminowe									Wyjazdy krótkoterminowe								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		
Turystyka wypoczynkowa																		
spokojny wypocinek, krótkie spacery	61,4	–	60	62	52	53	58	53	44	–	38	49	43	33	50	56		
sluchanie radia, oglądanie telewizji	24,9	–	27	17	21	20	18	17	25	–	21	15	17	18	19	19		
przebywanie w ciszy, spokoju, z dala od ludzi	14,8	–	12	12	17	14	14	12	8	–	9	10	15	11	10	8		
czytanie	3,7	–	6	6	4	3	9	4	1	–	4	2	2	–	5	2		
poprawa kondycji fizycznej: gimnastyka, zajęcia fitness, dłuższe spacery i wycieczki, pływanie, gry sportowe	35	37	39	23	30	38	26	35	16	20	16	19	15	19	31			
Turystyka kwalifikowana																		
turystyka kwalifikowana (np. żeglarstwo, kajakerstwo, wspinaczki górskie, jazda konna)	11,5	16	16	9	10	5	18	14	4	7	12	2	3	3	7	7		
narciarstwo	3,2	–	1	2	2	4	1	4	1	–	1	3	–	3	–	3		
Turystyka specjalnych zainteresowań (turystyka hobbyistyczna)																		
ulubione zajęcia hobbyistyczne (wędkarstwo, fotografowanie, zbieranie grzybów)	8	–	9	4	13	6	4	12	6	–	3	2	11	11	2	3		
Turystyka rozrywkowa i turystyka zabawy																		
chodzenie do kawiarni, restauracji	12,2	–	12	22	17	12	14	20	15	–	13	7	8	11	11	12		
udział w przedstawieniach teatralnych, koncertach, seansach filmowych	5,5	–	7	1	3	3	1	7	1	–	4	6	2	6	3	5		
poświęcanie czasu życiu towarzyskiemu i rozrywkom	58,3	–	55	46	50	41	45	38	53	57	58	39	51	55	45	42		

Turystyka kulturowa																		
zwiedzanie muzeów, skansenów, zabytków	9,9	15	13	23	16	17	16	17	16	17	16	17	13	15	5	9	6	
Turystyka przyrodnicza																		
odwiedzanie parków narodowych lub krajobrazowych	5,3	20	16	12	11	13	11	9	11	13	11	9	6	10	4	3	8	
Turystyka religijna																		
odwiedzanie miejsc kultu religijnego	7,7	-	2	8	1	8	6	2	6	8	6	2	4	10	6	16	8	5
Turystyka edukacyjna i lingwistyczna																		
zdobywanie wiedzy i umiejętności (np. nauka języków obcych)	2	-	3	6	7	7	4	6	4	7	4	6	4	8	6	6	-	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań J. Łaciak..., s. 38 i 47.

Spokojny wypoczynek i krótkie spacery są znacznie częściej preferowane przez młodzież podczas wyjazdów krótkich. Szczególnie w latach 2008–2009 w porównaniu do roku 2007 zauważalny jest wyraźny wzrost atrakcyjności tej formy wypoczynku (44%, –, 38%, 49%, 43%, 33%, 50%, 56%)³. Natomiast słuchanie radia, oglądanie telewizji jest tak samo ważne podczas wyjazdów długich (24,9%, –, 27%, 17%, 21%, 20%, 18%, 17%), jak i krótkich (25%, –, 21%, 15%, 17%, 18%, 19%, 19%). W całym analizowanym okresie cieszy się podobnym zainteresowaniem.

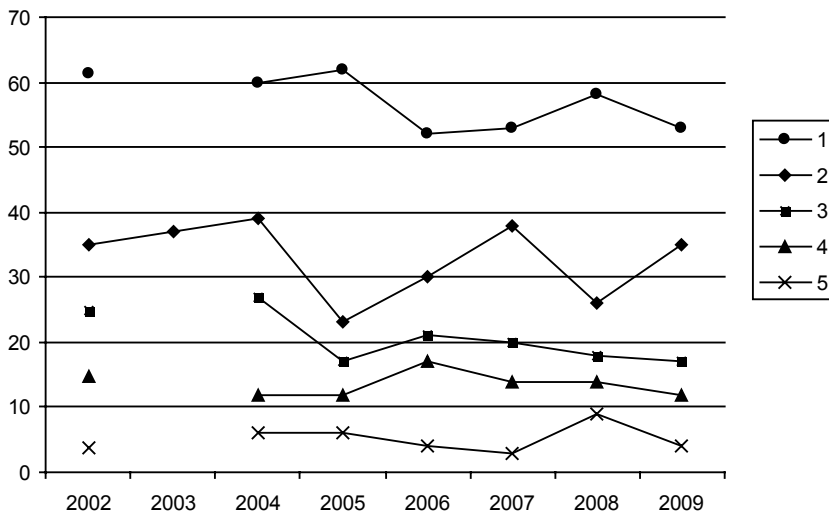
Wielu młodych lubi wypoczywać w ciszy i spokoju z dala od ludzi i, jak się okazuje, nie jest to wyjątkowa sytuacja, gdyż taki sposób regeneracji sił wybrał więcej niż co dziesiąty respondent. Potrzeba ciszy i spokoju oraz ucieczka od cywilizacji dotyczy zwykle młodzieży mieszkającej w dużych aglomeracjach miejskich, dla młodzieży wiejskiej bowiem ten sposób spędzania czasu nie wydaje się zbyt ciekawy. Chęć przebywania w ciszy, spokoju, z dala od ludzi preferowana jest bardziej podczas wyjazdów długich (14,8%, –, 12%, 12%, 17%, 14%, 14%, 12%), niż krótkich (8%, –, 9%, 10%, 15%, 11%, 10%, 8%). W trakcie weekendów najczęściej osób wypoczywało w ten sposób roku 2006 (15%), ale od tamtego czasu zauważalna jest tendencja spadkowa. Jak można zauważyć, coraz mniej osób chce wypoczywać biernie, tym samym coraz więcej osób uważa powyższą formę za mało atrakcyjną.

Niewielu respondentów w czasie wypoczynku zainteresowanych było czytelnictwem. Z badań Instytutu Turystyki w Warszawie wynika, że więcej młodych zajmuje się czytelnictwem podczas wyjazdów długich (3,7%, –, 6%, 6%, 4%, 3%, 9%, 4%), niż krótkich (1%, –, 4%, 2%, 2%, –, 5%, 2%). W trakcie wyjazdów wakacyjnych w analizowanych latach wskaźnik czytelnictwa najwyższą wartość (9%) osiągnął w 2008 r., aby w roku następnym ponownie spaść prawie o połowę (4%). Niechęć do czytelnictwa zauważalna jest nie tylko podczas wyjazdów turystycznych, ale także w codziennym i szkolnym życiu młodzieży. Z badań OBOP przeprowadzonych w 2010 r. wynika, że czytelnictwo w Polsce z roku na rok spada i w obecnej dekadzie jest jednym z najniższych od lat 80. ubiegłego wieku. Zdaniem specjalistów, tak niski poziom czytelnictwa ma swoje przyczyny przede wszystkim w złym systemie kształcenia i nauczania. System ten bowiem doprowadził do zaniechania zwyczaju czytania książek przez wprowadzenie do programu nauczania na przykład fragmentów zalecanych lektur, a także omawiania lektur na lekcjach tylko pod kątem zdawanych testów kompetencji⁴.

³ Minus w nawiasach (–) oznacza brak danych z 2003 r., natomiast w pozostałych latach: 2002 oraz 2004–2009, respondenci nie zaznaczyli powyższej kategorii.

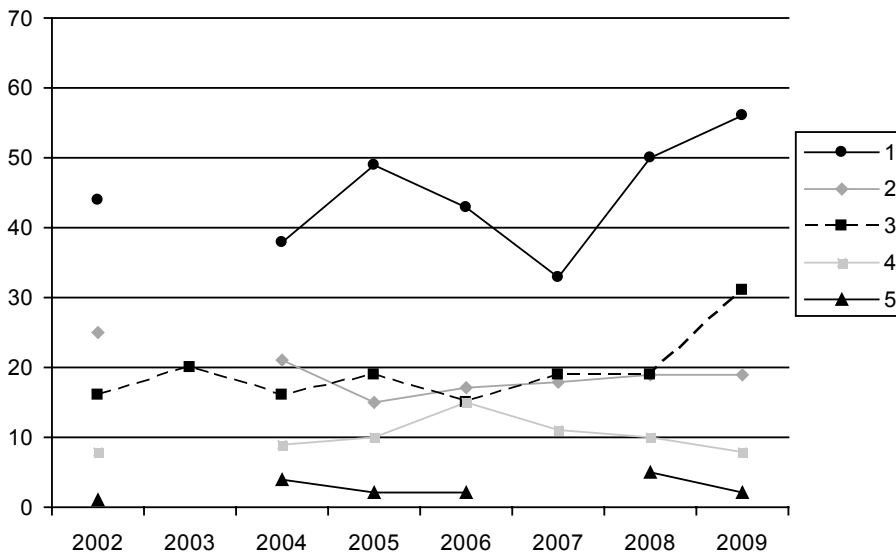
⁴ www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100311/KRAJSWIAT/438110140 [15.04.2011].

Rycina 1. Turystyka wypoczynkowa – wyjazdy długoterminowe

Legenda: 1 – spokojny wypoczynek, krótkie spacery; 2 – poprawa kondycji fizycznej: gimnastyka, zajęcia fitness, dłuższe spacery i wycieczki, pływanie, gry sportowe; 3 – przebywanie w ciszy, spokoju, z dala od ludzi; 4 – czytanie; 5 – słuchanie radia, oglądanie telewizji

Rycina 2. Turystyka wypoczynkowa – wyjazdy krótkoterminowe

Legenda: 1 – spokojny wypoczynek, krótkie spacery; 2 – słuchanie radia, oglądanie telewizji; 3 – poprawa kondycji fizycznej: gimnastyka, zajęcia fitness, dłuższe spacery i wycieczki, pływanie, gry sportowe; 4 – przebywanie w ciszy, spokoju, z dala od ludzi; 5 – czytanie

Z roku na rok coraz mniej młodych jest zainteresowanych turystyką wypoczynkową w formie „3 x s” lub „4 x s”. Dlatego coraz więcej młodzieży pragnie ten czas wykorzystać aktywnie przeznaczając go na poprawę własnego zdrowia, kondycji fizycznej, wyglądu zewnętrznego. Prowadzenie zdrowego stylu życia jest najczęściej związane z nawykami wyniesionymi z rodzinnego domu, a w wieku dorastania także z indywidualnymi wyborami własnej aktywności w życiu codziennym oraz podczas wyjazdów turystycznych. Jak napisał K. Denek, zdrowie trzeba

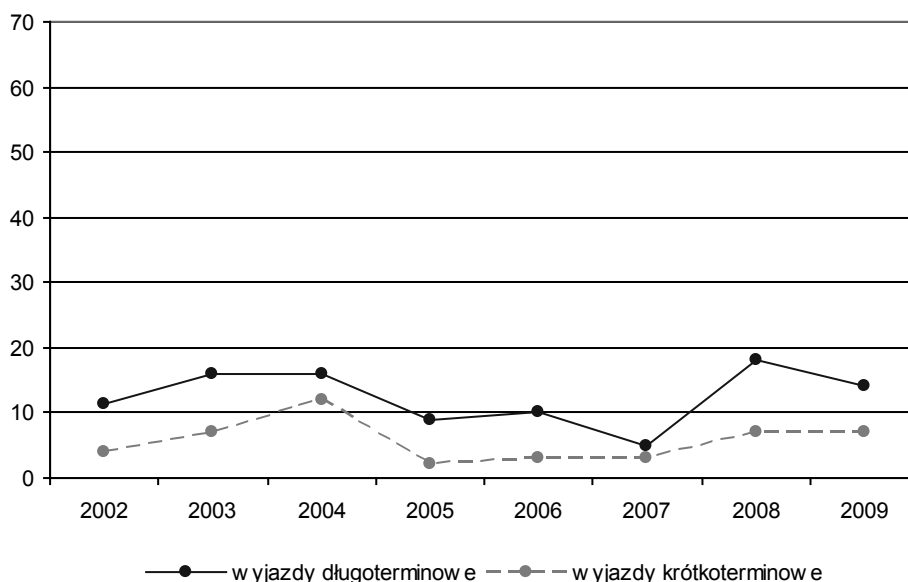
[...] zdobywać, szanować, promować ponieważ jest ono wartością, dzięki której można realizować własne aspiracje, cieszyć się dobrym samopoczuciem i sprawnością fizyczną. Dlatego ważne jest, aby podczas wyjazdów turystycznych młodzież spędzała czas aktywnie, podczas gier i zabaw ruchowych, wędrówek, poprzez uczestnictwo w turystyce aktywnej i kwalifikowanej (Denek 2009: 3).

Jak wynika z badań, znaczna grupa młodzieży polskiej zarówno podczas wyjazdów długookresowych (35%, 37%, 39%, 23%, 30%, 38%, 26%, 35%), jak i krótkookresowych (16%, 20%, 16%, 19%, 15%, 19%, 19%, 31%) w latach 2002–2009 dbała o poprawę własnej kondycji fizycznej. Respondenci między innymi uprawiali gimnastykę, uczęszczali na zajęcia fitness, organizowali dłuższe spacerunki, wycieczki, gry i zabawy sportowe, pływali. W trakcie wyjazdów wakacyjnych w ten sposób czas spędzał więcej niż co trzeci respondent, a podczas wyjazdów weekendowych mniej więcej co piąty. Wyjątek stanowi rok 2009, w którym uzyskany wskaźnik procentowy jest najwyższy w całym analizowanym okresie, aktywny wypoczynek preferował bowiem co trzeci badany.

Turystyka kwalifikowana

Jedną z bardziej wymagających form aktywności jest turystyka kwalifikowana, lecz jak wynika z badań, uczestniczyło w niej niezbyt wielu respondentów. Może dlatego, że z tej formy nie można korzystać spontanicznie, należy się do niej wcześniej przygotować zarówno kondycyjnie, jak i intelektualnie. Dodatkowym kryterium ograniczającym udział są koszty związane z zakupem specjalistycznego sprzętu czy posiadanie odpowiednich uprawnień. W analizowanych latach 2002–2009, ze zmienną popularnością uczestniczył w turystyce kwalifikowanej podczas wyjazdów długoterminowych mniej więcej co dziesiąty respondent (11,5%, 16%, 16%, 9%, 10%, 5%, 18%, 14%). Najczęściej wybieranymi formami była: turystyka żeglarska, kajakowa, wspinaczka górską, jazda konna itp. Najwięcej młodzieży (18%) w turystyce kwalifikowanej uczestniczyło w 2008 r., a najmniej (5%) w roku 2007. W trakcie wyjazdów krótkich ta bardzo specjalistyczna forma turystyki (4%, 7%, 12%, 2%, 3%, 3%, 7%, 7%), jak można zauważyć, była rzadko wybieraną formą spędzania czasu.

Rycina. 3. Turystyka kwalifikowana

Uzyskane wskaźniki procentowe podczas wyjazdów weekendowych są znacznie niższe niż podczas wyjazdów wakacyjnych. Najwięcej osób wybrało tego rodzaju wypoczynek w 2004 r. (12%), a najmniej w roku 2006 i 2007 (3%, 3%). Warto jednak zwrócić uwagę, że w ostatnich dwóch analizowanych latach (2008–2009), w porównaniu z poprzednimi, wskaźniki procentowe wzrosły prawie dwukrotnie (7%, 7%), co oznaczałoby ponowne odkrywanie i fascynację formami, które wymagają posiadania dużej wiedzy krajoznawczej, konkretnych umiejętności i wysokiej kondycji psychofizycznej, ale jednocześnie wyzwalające dużo emocji, przyczyniające się do przeżycia wielu pozytywnych doznań.

Uzyskany wynik można interpretować w różnoraki sposób. Wzrost zainteresowania turystyką kwalifikowaną współczesnej młodzieży może wynikać z konformizmu, mody, chęci zaimponowania grupie rówieśniczej, poszukiwania przygód czy wyzbycia się nadmiaru emocji. Albo z drugiej strony – rosnących ambicji i aspiracji, wynikających z chęci sprostania coraz wyższym wymaganiom i oczekiwaniom ze strony otoczenia, w którym żyją, uczą się lub pracują. Ze społecznego punktu widzenia osoby, które uprawiają turystykę kwalifikowaną z pewnością cieszą się większym prestiżem i uznaniem, niż osoby zainteresowane uczestnictwem w turystyce masowej, powierzchownej i mało ciekawej.

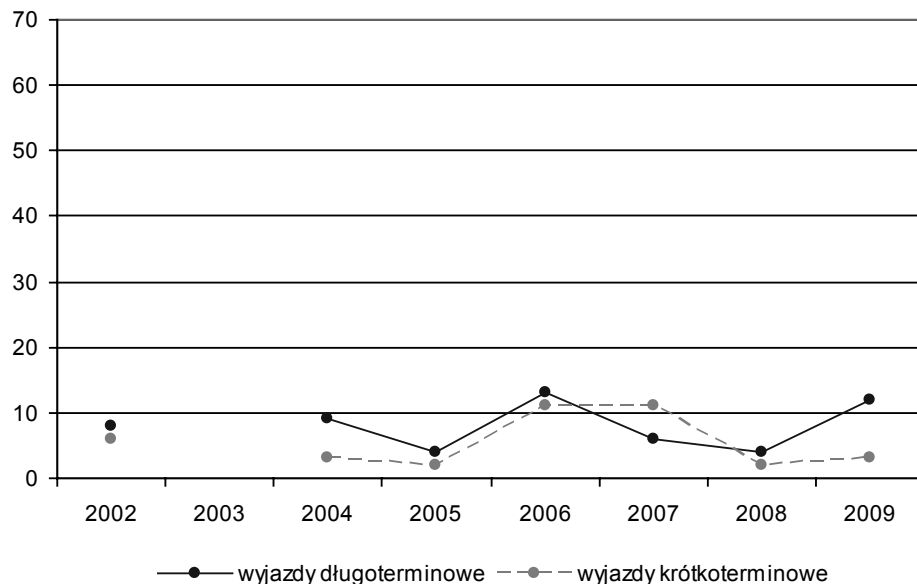
Niezbyt popularną w grupie badanej młodzieży okazała się także turystyka narciarska. W latach 2002–2009 uczestniczyła w niej bardzo nieliczna grupa respondentów, zarówno podczas wyjazdów długoterminowych (3,2%, –, 1%, 2%, 2%, 4%, 1%, 4%), jak i krótkoterminowych (1%, –, 1%, 3%, –, 3%, –, 3%). Tego

rodzaju aktywność z pewnością jest atrakcyjna dla młodzieży, ale z wielu względów nieosiągalna. Powodem mogły być na przykład wysokie koszty uczestnictwa (sprzęt, strój, transport, niekiedy nocleg), miejsce zamieszkania lub po prostu brak nawyków uprawiania tej formy sportu. Dla wielu respondentów czynniki te stanowią duże utrudnienie w uprawianiu narciarstwa.

Turystyka specjalnych zainteresowań (hobbystyczna)

Jeszcze mniejszą potrzebę wykazali badani odnośnie do uczestnictwa w turystyce zainteresowań. Również w literaturze nie jest ona zbyt powszechnie opisywaną formą, ale można ją rozumieć jako wyjazdy związane z realizacją zainteresowań (hobby). Według Rohrscheidta (2008: 161), podróże hobbystyczne to wyprawy organizowane lub podejmowane w celu realizacji osobistego hobby, poszerzenia wiedzy lub powiększenia umiejętności w zakresie z nim związanym albo powiększenia zasobu prywatnych zbiorów uczestników. Zgodnie z powyższą definicją, analizując szerzej sposoby spędzania czasu młodzieży podczas wyjazdów turystycznych w latach 2002–2009, do wyjazdów hobbystycznych można zaliczyć turystykę przyrodniczą, kwalifikowaną, kulturową, festiwalową, religijną, edukacyjną – pod jednym warunkiem, a mianowicie takim, że głównym celem wyjazdu byłaby realizacja zainteresowań, fascynacji i hobby danym miejscem, obiektem, przedmiotem, wydarzeniem itp., poszerzanie wiedzy oraz umiejętności.

Rycina 4. Turystyka specjalnych zainteresowań (hobbystyczna)

Z analizowanych raportów wynika jednak, że turystyka zainteresowań, którą podejmowali młodzi, największy związek miała z turystyką przyrodniczą, co wynika z podejmowanych zajęć, takich jak: wędkarstwo, zbieranie grzybów, fotografowanie itp. Jak można zauważyć, grupy korzystające z tej formy turystyki nie były zbyt liczne ani podczas wyjazdów długich (8%, –, 9%, 4%, 13%, 6%, 4%, 12%) ani podczas krótkich (6%, –, 3%, 2%, 11%, 11%, 2%, 3%). Podczas wyjazdów weekendowych turystyka zainteresowań cieszyła się największą popularnością w latach 2006 i 2007 (11%, 11%), gdzie realizował ją co dziesiąty respondent. Niestety, w ostatnich dwóch badanych latach (2008–2009) widać ponowny spadek zainteresowania powyższą formą. Podczas wyjazdów długoterminowych tylko w roku 2006 (13%) oraz w 2009 (12%), młodzież z bliżej nieokreślonych powodów interesowała się turystyką hobbystyczną bardziej niż w pozostałych latach. Niskie wskaźniki procentowe mogą wynikać z faktu, że jest ona postrzegana jako turystyka niszowa, uprawiana przez wąskie grono pasjonatów.

Turystyka przygodowa

Analizując przekrojowo formy spędzania czasu wolnego przez badaną polską młodzież podczas wyjazdów turystycznych można zauważyć, że wiele form preferowanych przez respondentów może mieć związek z coraz bardziej popularną w ostatnich latach turystyką przygodową. Według W. Kurka (2008: 275)

Turystyka przygodowa (ang. *adventure tourism*) jest formą wyjazdów turystycznych, których głównym motywem jest przeżycie określonej przygody, związanej z „podróżą w nieznanie”. Wyróżnikiem turystyki przygodowej jest aspekt emocjonalny, który może być związany z odkrywaniem w trakcie podróży nowych terenów lub zwiększonym poziomem ryzyka.

Kompleksowe badania tej problematyki już od dziesiątków lat są prowadzone przede wszystkim przez teoretyków i metodyków „wychowania przez przygodę” (ang. *adventure education*) oraz „wychowania przez doświadczenie” (Mynarski et al. 2010: 323–331).

Jak wynika z definicji, wyznacznikiem turystyki przygodowej nie jest jej skala ani forma. Najważniejszą rolę przy jej wyróżnianiu odgrywiają elementy emocjonalne. Jest ona utożsamiana z wydarzeniem związanym z niebezpieczeństwem, ryzykownym przedsięwzięciem lub wyczynem. Dla każdego turysty czynnik ryzyka ma odmienny charakter i dlatego pojęcie turystyki przygodowej ma charakter subiektywny, dla jednych bowiem przygodą będzie pobyt w gęstym lesie lub wędrowka po połoninach, dla innych – obserwacja dzikiej przyrody w parkach narodowych, a jeszcze dla innych – rafting po rwących górskich rzekach albo skoki na bungee, wyprawy trekkingowe, spływy kajakowe, windsurfing czy różne formy narciarstwa. Jest więc ona skierowana do określonej grupy nabywców, którzy mają sprecyzowane zainteresowania i oczekiwania. Wyróż-

nikiem turystyki przygodowej są trzy czynniki: element ryzyka w doznaniach turystycznych, zwiększony poziom wysiłku fizycznego ponoszony przez uczestników wypraw, potrzeba określonych umiejętności w celu zapewnienia powodzenia wyprawie (Durydiwka 2003: 159–172).

Analizując sposoby spędzania czasu podczas wyjazdów turystycznych młodzieży w latach 2002–2009 można zauważyć związek wielu badanych kategorii z turystyką przygodową. Będzie to jednak uzależnione od indywidualnego, subiektywnego podejścia młodego turysty do realizowanego wyjazdu oraz poziomu emocji, które ten wyjazd wyzwała.

Turystyka rozrywkowa i turystyka zabawy

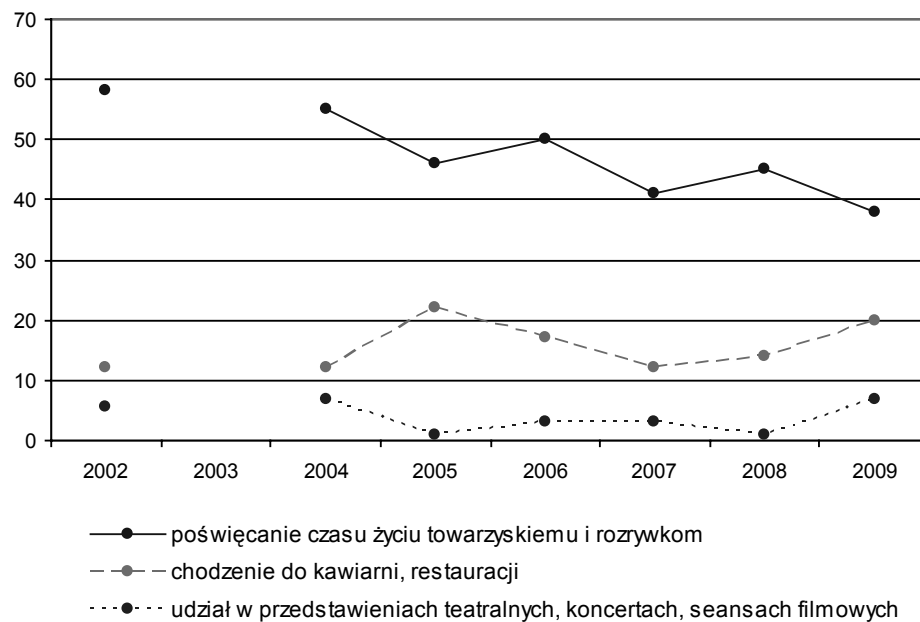
Pod pojęciem turystyki rozrywkowej można rozumieć podróże do miejsc oferujących turystom spędzenie wolnego czasu w formie zabawy, relaksu, której często towarzyszą głębokie przeżycia emocjonalne (estetyczne, poznawcze). Duża różnorodność form rozrywki wynika z wielości aktywności turystów podczas wyjazdów turystycznych. Do klasycznych celów podróży w obrębie powyższej formy turystyki należy zaliczyć (Pawlusiński 2008: 243):

- odwiedzanie obiektów gastronomiczno-rozrywkowych,
- uczestniczenie w życiu nocnym miejscowości turystycznej,
- odwiedzanie parków rozrywki i parków tematycznych,
- odwiedzanie obiektów kulturalnych i kulturalno-rozrywkowych (kina, teatry, kluby muzyczne itp.),
- odwiedzanie obiektów handlowo-rozrywkowych,
- inne.

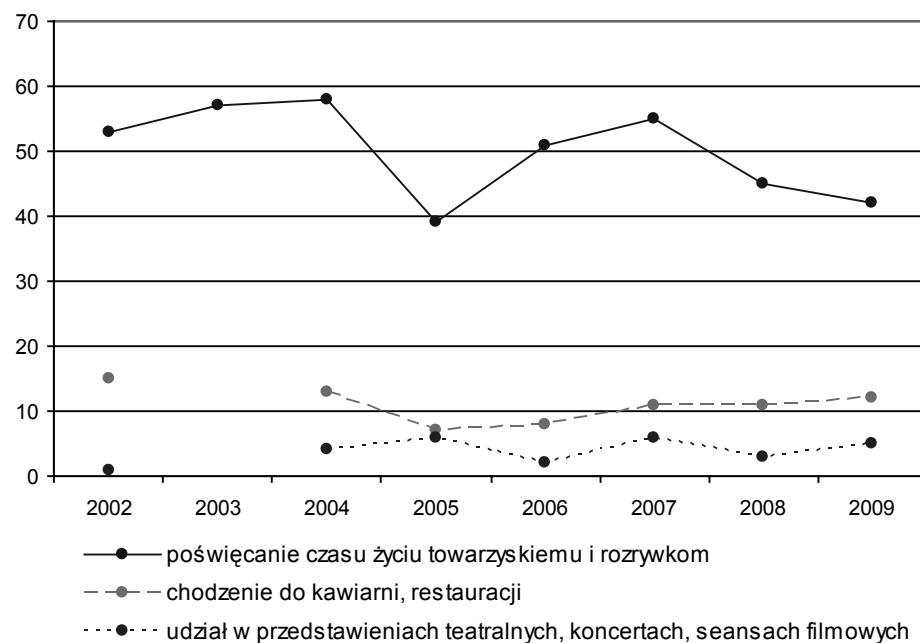
Turystyka rozrywkowa często połączona jest z „turystyką nieskrępowanej młodzieżowej zabawy” lub „turystyką imprezowania” nazywaną clubbingiem. W Europie Zachodniej turystyka zabawy występuje jako masowe zjawisko społeczne, najczęściej realizowane podczas weekendów. Jej charakterystyczną cechą jest połączenie wypoczynku („3 x s”) z „kulturą” muzyki i tańca współczesnego młodego pokolenia. Młodzi podczas powyższych wyjazdów prezentują typowe postawy hedonistyczne (Kurek 2008: 252).

Turystyka rozrywkowa i turystyka zabawy to częste formy podróży przebadanej grupy współczesnej polskiej młodzieży. Przejawia się to w poświęcaniu czasu głównie życiu towarzyskiemu i rozrywkom przyjmującym różnorodne formy, zarówno podczas wyjazdów długich (58,3%, –, 55%, 46%, 50%, 41%, 45%, 38%), jak i krótkich (53%, 57%, 58%, 39%, 51%, 55%, 45%, 42%). Jak można zauważyć, życie towarzyskie to szczególnie ulubiona forma spędzania czasu podczas podróży turystycznych. Inną równie fascynującą formą jest chodzenie do kawiarni czy restauracji, ale częściej ma to miejsce podczas wyjazdów wakacyjnych (12,2%, –, 12%, 22%, 17%, 12%, 14%, 20%) niż weekendowych (15%, –, 13%, 7%, 8%, 11%, 11%, 12%).

Rycina 5. Turystyka rozrywkowa i turystyka zabawy – wyjazdy długoterminowe

Rycina 6. Turystyka rozrywkowa i turystyka zabawy – wyjazdy krótkoterminowe

Znacznie mniejsze zainteresowanie wykazali młodzi turyści uczestnictwem w przedstawieniach teatralnych, koncertach i seansach filmowych. Postawa ta dotyczy zarówno długoterminowych (5,5%, – 7%, 1%, 3%, 3%, 1,7%), jak i krótkoterminowych (1%, – 4%, 6%, 2%, 6%, 3%, 5%). Korzystanie z tzw. kultury wysokiej (teatr, opera), czy chodzenie do kina w trakcie wyjazdów turystycznych nie należy do preferowanych sposobów spędzania czasu. Inne formy turystyki wynikające z definicji turystyki rozrywkowej (np. odwiedzanie parków rozrywki, parków tematycznych, centrów handlowych) nie były przebadane, można jednak sądzić, że młodzież również z nich korzystała. Pośrednio może to wynikać z kategorii „inne” (zob. tab. 3), którą podkreślił prawie co piąty respondent.

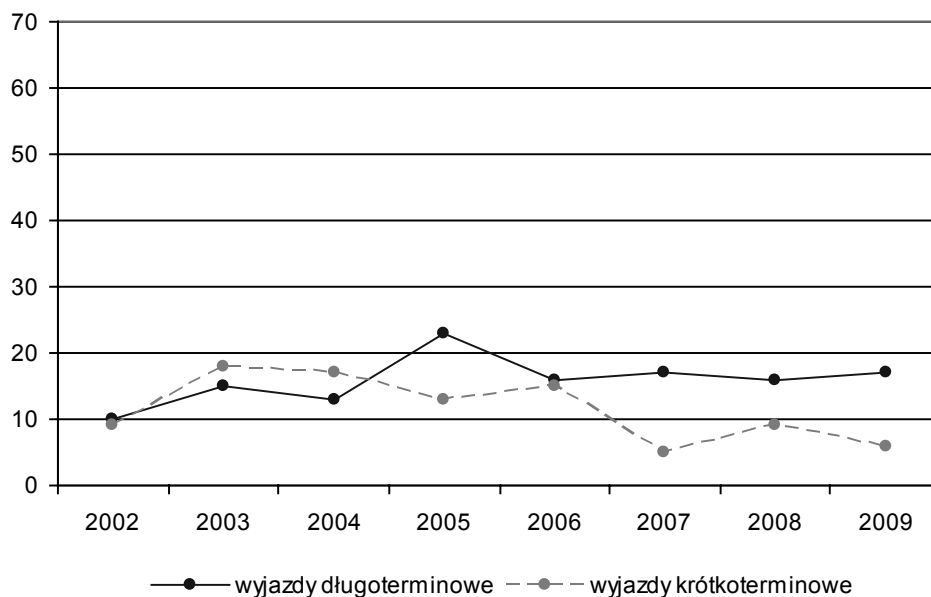
Turystyka kulturowa

Badana młodzież uczestniczyła w turystyce kulturowej. Obejmuje ona wszelkie podróże, których głównym motywem jest odwiedzanie, poznawanie miejsc, obiektów o wartości historycznej, artystycznej, ludowej, kulturowej, a także uczestnictwo w imprezach o charakterze kulturalnym. Podstawą rozwoju tej formy turystyki są walory w postaci zamków, pałaców, muzeów itp. oraz duchowy dorobek ludzkości (dziedzictwo kulturowe). Elementy, które przyciągają zwykle młodzież, to (Mika 2008: 210 i nast.):

1. materialny dorobek kultury – unikatowa i zabytkowa architektura, pomniki, rzemiosło, dzieła sztuki, rękodzieło,
2. życie codzienne – zajęcia, praca, język, zwyczaje, gastronomia,
3. wydarzenia – obrzędy, święta, występy, inscenizacje, festiwale muzyczne, uliczne, inscenizacje bitew, prezentacja starych technik i technologii.

Jak wynika z przeanalizowanych raportów z lat 2002–2009, polska młodzież coraz bardziej interesuje się wyjazdami, których głównym celem jest poznawanie dziedzictwa kulturowego narodu, młodzi zwiedzają więc między innymi muzea, skanseny i zabytki. To zainteresowanie kulturą jest wyraźnie większe podczas wyjazdów długoterminowych (9,9%, 15%, 13%, 23%, 16%, 17%, 16%, 17%), niż krótkoterminowych (9%, 18%, 17%, 13%, 15%, 5%, 9%, 6%), gdzie dodatkowo jeszcze w ostatnich trzech latach (2007–2009) widoczny jest wyraźny spadek wskaźników procentowych. Z kolei podczas wyjazdów długich zainteresowanie turystyką kulturową w ciągu ostatnich czterech lat (2006–2009) utrzymuje się na mniej więcej podobnym poziomie. Turystyka kulturowa przeżywała swój renesans podczas wyjazdów wakacyjnych w 2005 r., wtedy najwięcej młodzieży (23%) zadeklarowało realizację powyższego celu. Wskaźnik ten do dziś nie został przekroczony. Najslabiej w kwestii zdobywania wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego wypadł rok 2002, w którym tylko co dziesiąty (9,9%) młody zadeklarował powyższy cel.

Rycina 7. Turystyka kulturowa

Turystyka muzealna

Z powyższych analiz wynika, że badana młodzież, oprócz zwiedzania zabytków, odwiedzała także muzea, tak więc korzystała z kolejnej formy, jaką jest turystyka muzealna. Według A. M. Rohrscheidt,

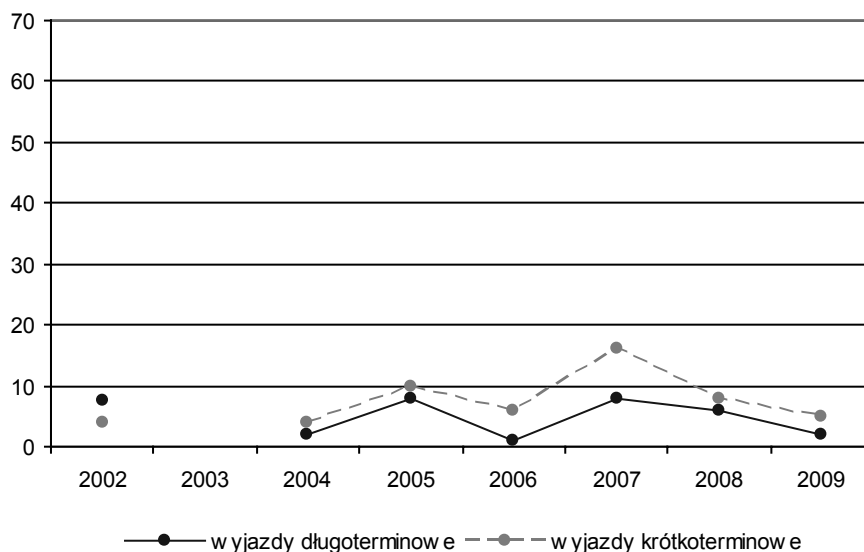
[...] turystyka muzealna to przedsięwzięcie o charakterze turystycznym, dla którego głównym motywem podjęcia podróży i celem jest wizyta w jednym lub kilku obiektach muzealnych (Rohrscheidt 2008: 61).

Ostatnio coraz częściej podkreśla się fakt, że muzea powinny zmieniać swój wizerunek – z tzw. sanktuariów kultury na obiekty nowoczesne i atrakcyjne dla młodego turysty. Aby to było możliwe, konieczne jest wprowadzanie zmian w sposobie prezentacji ekspozycji, innowacji w zakresie proponowanego produktu, technologicznych – przez wykorzystanie technik komputerowych i wiedzy informatycznej (multimedialna prezentacja ekspozycji muzealnej, udostępnianie zbiorów w sieci, tzw. e-muzea). Dodatkowo powinny one proponować spotkania muzealne na zasadzie strategii aktywnego uczestnictwa, wysokiego stopnia interaktywności, stosować zasadę *hands-on* (możliwość bezpośredniego kontaktu z eksponatem), proponować młodzieży „aktywne” zajęcia przez uczestnictwo w procesie twórczym i poznawczym.

Turystyka religijna

Elementem kultury jest także jego dziedzictwo duchowe oraz wyznawana religia, tak więc pewna, niezbyt liczna, grupa młodzieży w trakcie podróży odwiedzała również miejsca kultu religijnego. Turystyka religijna to podróże podejmowane z motywów religijnych lub poznawczych, których głównym celem są miejsca związane z historią religii, miejsca kultu religijnego, wydarzenia o charakterze religijnym oraz obiekty sakralne (Rohrscheidt 2008: 147). Jednak w trakcie wyjazdów długich (7,7%, – 2%, 8%, 1%, 8%, 6%, 2%), jak i krótkich (4%, – 4%, 10%, 6%, 16%, 8%, 5%) powyższy cel wyjazdu – z małymi wyjątkami – nie był zbyt popularny.

Rycina 8. Turystyka religijna

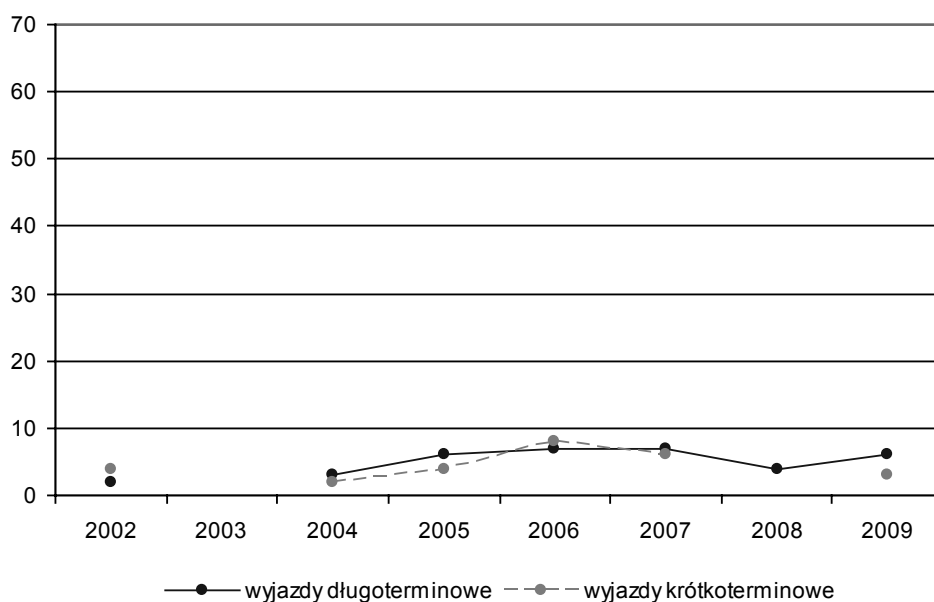

Turystyka edukacyjna i lingwistyczna

Turystyka edukacyjna polega na wyjazdach (najczęściej młodzieży) w celu uczestniczenia w zajęciach dydaktycznych poza miejscem stałego pobierania nauki, na okres nie dłuższy niż jeden rok. Formą turystyki edukacyjnej jest turystyka lingwistyczna, czyli wszelkie podróże krajowe i zagraniczne, których celem jest podjęcie nauki języka obcego (Kurek 2008: 228). Jest to wielodniowy wyjazd poza miejsce zamieszkania, którego głównym celem jest uzyskanie lub pogłębienie znajomości języka obcego, przy czym nauka odbywa się w sposób zorganizowany w miejscu docelowym (Rohrscheidt 2008: 89).

Młodzież polska korzystała z powyższych wyjazdów turystycznych zdobywając w ich trakcie wiedzę oraz umiejętności, najczęściej językowe. Odsetek osób uczestniczących w turystyce edukacyjnej był jednak niewielki. Wyjazdy tego typu organizowane były zwykle w okresie wakacyjnym (2%, –, 3%, 6%, 7%, 7%, 4%, 6%). Ale, jak można zauważyć, również wyjazdy krótkie, weekendowe, służyły zdobywaniu wiedzy i umiejętności (4%, –, 2%, 4%, 8%, 6%, –, 3%). Sądzić jednak można, że zdobyta wiedza dotyczyła raczej poznawania miejsca pobytu niż międzynarodowej wymiany młodzieży pomiędzy formalnymi jednostkami edukacyjnymi (szkołami).

Rycina 9. Turystyka edukacyjna i lingwistyczna

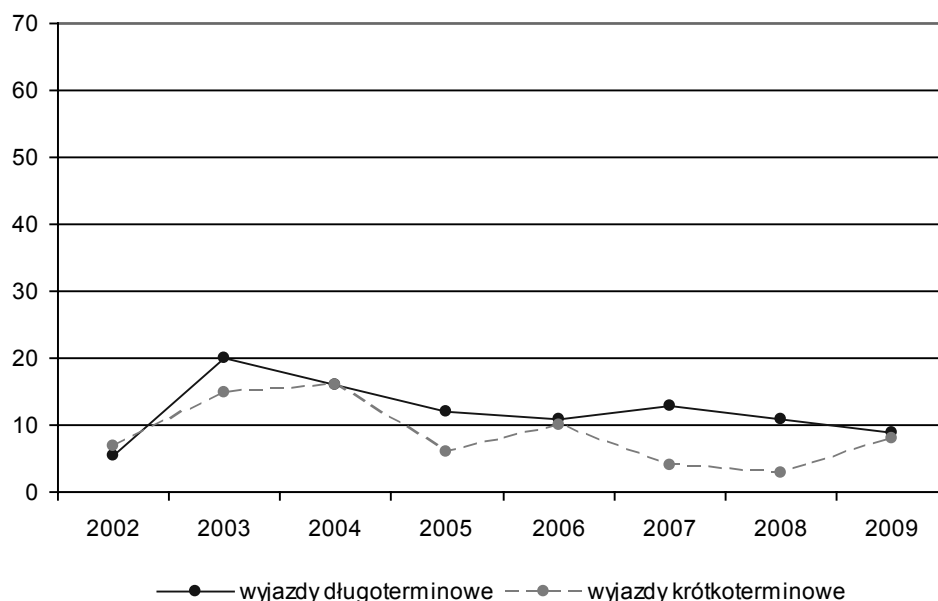
Turystyka przyrodnicza

Pod pojęciem turystyki przyrodniczej lub ekologicznej rozumie się wszystkie podróże, których głównym motywem jest poznawanie, obserwowanie i podziwianie przyrody. Przedmiotem zainteresowania młodzieży mogą być gatunki roślin, zwierząt, siedliska roślinne, formy geologiczne, obszary posiadające walory wodne. Są to także wyjazdy w celu łowienia ryb, zbierania grzybów, leśnych jagód, obserwacji życia zwierząt czy ptaków itp. Wyprawa łączy się także fotografowaniem, które jest bardzo ważnym elementem wyprawy (Kurek 2008: 198).

Młodzież polska turystykę przyrodniczą realizuje na terenie parków narodowych lub krajobrazowych. Podczas wyjazdów wakacyjnych (długich) po-

wyższym sposobem spędzania czasu był zainteresowany więcej niż co dziesiąty respondent (5,3%, 20%, 16%, 12%, 11%, 13%, 11%, 9%), a w roku 2004 nawet co piąty. Niestety, podczas wyjazdów krótkich grupa młodzieży przejawiająca powyższe zainteresowania z roku na rok jest coraz mniejsza (7%, 15%, 16%, 6%, 10%, 4%, 3%, 8%). Podobnie jak podczas wyjazdów długich, najczęściej osób zainteresowanych turystyką przyrodniczą odnotowano w roku 2005 i 2006.

Rycina 10. Turystyka przyrodnicza

Podsumowanie

Odpowiadając na główne pytanie badawcze postawione na wstępie niniejszego artykułu, na podstawie analizy przedstawionych badań można stwierdzić, że turystyka jest elementem stylu życia współczesnej młodzieży. Z raportów dotyczących lat 2002–2009 wynika, że większość respondentów uczestniczyła w wyjazdach turystycznych (odpowiednio: 76%, 75%, 62%, 61%, 63%, 67%, 68% i 67%).

Z analizy wskaźników procentowych, charakteryzujących ogółem aktywność turystyczną młodzieży polskiej w badanych latach wynika, że największa grupa młodzieży wyjechała turystycznie w latach 2002–2003 (76%, 75%), natomiast w kolejnych latach daje się zauważyć dość znaczny spadek aktywności, który osiągnął najniższą wartość w 2005 r., po czym w latach 2006–2009 wi-

dać ponowny, powolny jej wzrost, który jednak nie przekroczył poziomu z roku 2002. W wyjazdach długookresowych najczęściej młodzieży uczestniczyło w latach 2002–2003, natomiast w latach 2004–2009 wskaźniki procentowe osiągnęły znacznie niższe wartości. Więcej młodzieży uczestniczyło w wyjazdach długich niż krótkich, gdzie dodatkowo jeszcze zauważalna jest dość wyraźna tendencja spadkowa. Najmniej respondentów – w porównaniu z wyjazdami krajowymi – w latach 2002–2009 wyjechało za granicę, ale porównując wyniki na przestrzeni analizowanych lat, zauważalny jest niewielki wzrost, o kilka punktów procentowych.

Styl życia zawsze łączy się z pewną regularnością i systematycznością zachowań, dlatego przeanalizowano liczbę wyjazdów turystycznych i liczbę noclegów przypadających na jedną osobę w latach 2002–2009.

Najwięcej wyjazdów turystycznych na jedną osobę (1,7, 1,7) odnotowano w roku 2002 (1,7), 2007 (1,7), 2004 (1,6) oraz 2008 (1,6). Najmniej w roku 2009 (1,3). Ponadto ustalono, że odbywane podróże przez młodzież z roku na rok są coraz krótsze. Tak więc w roku 2002 na jedną osobę przypadało średnio 12,4 noclegów, natomiast w 2009 już tylko 7,7. Turystyka należy do sfery konsumpcji swobodnej, dlatego obniżanie poziomu dochodów polskich rodzin wynikających z ogólnoswiatowego kryzysu, a także wzrost cen produktów rynkowych i turystycznych, spowodował ogólny spadek aktywności turystycznej młodzieży polskiej, skracanie wyjazdów wakacyjnych oraz znaczny spadek uczestnictwa w wyjazdach krótkoterminowych.

Analizując kategorie charakteryzujące sposób spędzania czasu młodych turystów podczas wyjazdów zdiagnozowano, że młodzież uczestniczy w wielu ciekawych formach turystyki, do których zaliczyć można: turystykę wypoczynkową, kwalifikowaną, przygodową, specjalnych zainteresowań (hobbystyczna), rozrywkową, kulturową, muzealną, religijną, edukacyjną i lingwistyczną oraz przyrodniczą.

Na podstawie analizy raportów dotyczących lat 2002–2009 ustalono, które formy turystyki dla badanej młodzieży są bardziej atrakcyjne, a które mniej, oraz czy tendencja ta utrzymuje się na podobnym poziomie w całym analizowanym okresie. Formy, w których niezmiennie od ośmiu lat uczestniczył największy odsetek młodzieży to:

- turystyka wypoczynkowa, rozumiana jako spokojny, niezbyt wyczerpujący sposób spędzania czasu, w której na przestrzeni ośmiu analizowanych lat zawsze uczestniczyło najwięcej respondentów; pozytywna tendencja, jaką zauważono podczas wyjazdów długoterminowych (z małymi wyjątkami), to spadek zainteresowania biernymi lub bardzo mało aktywnymi formami, ale, niestety, nie dotyczy to wyjazdów krótkich,
- turystyka wypoczynkowa, rozumiana jako uczestnictwo w rekreacji ruchowej, mającej na celu dbałość o własne zdrowie oraz kondycję fizyczną; powyższą postawę podczas wyjazdów wakacyjnych prezentował więcej niż

co trzeci respondent, a podczas wyjazdów weekendowych prawie co piąty. Szczególnie korzystnie w analizach wypada młodzież w 2009 r., w którym wskaźnik procentowy jest najwyższy w całym analizowanym okresie; aktywność ruchową jako formę spędzania czasu wybrał co trzeci badany,

- turystyka rozrywkowa i turystyka zabawy, gdzie motywem jest uczestnictwo w życiu towarzyskim oraz w rozrywkach przyjmujących różnorodne formy, a także spotkania w kawiarniach, pubach i restauracjach; jest preferowana przez ponad połowę badanych młodych osób zarówno podczas wyjazdów długich i krótkich; niestety, wyższe formy kultury (przedstawienia teatralne, koncerty) czy nawet uczestnictwo w seansach filmowych interesowały młodzież znacznie mniej,
- turystyka kulturowa, jak wynika z przeanalizowanych raportów, z roku na rok cieszy się coraz większym zainteresowaniem, co szczególnie dotyczy wyjazdów długoterminowych,
- turystyka muzealna jako forma turystyki kulturowej, choć tylko pośrednio można to stwierdzić, też była wybieraną formą spędzania czasu przez badaną młodzież; warto wspomnieć, że muzea, aby zainteresować większe grupy młodych turystów, w ostatnich czasach przechodzą dużą transformację w prezentowaniu ekspozycji, można więc przypuszczać, że liczba młodzieży odwiedzających muzea z roku na rok będzie wzrastać.

Mniej popularne formy turystyki to:

- turystyka kwalifikowana, w której, jak wynika z analiz na przestrzeni lat 2002–2009, ze zmienną popularnością korzystał podczas wyjazdów długoterminowych mniej więcej co dziesiąty respondent, nie dotyczy to wyjazdów weekendowych, gdzie wskaźniki procentowe są znacznie niższe; warto jednak zwrócić uwagę, że w ostatnich dwóch analizowanych latach (2008–2009), w porównaniu z latami poprzednimi, wskaźniki procentowe wzrosły prawie dwukrotnie,
- turystyka narciarska, podobnie jak inne formy turystyki kwalifikowanej, na przestrzeni analizowanych lat nie cieszyła się zbyt dużym zainteresowaniem w grupie badanej młodzieży; niewielki wzrost zainteresowania tą formą zauważalny jest w roku 2007 i 2009,
- turystyka zainteresowań jest formą niszową i największy związek w badanej grupie młodzieży miała z turystyką przyrodniczą; jak wynika z analiz, grupy korzystające z tej formy turystyki nie były zbyt liczne ani podczas wyjazdów wakacyjnych, ani podczas weekendowych,
- turystyka przyrodnicza realizowana była przez młodzież zwykle na terenie parków narodowych i krajobrazowych, podobnie zresztą, jak turystyka kwalifikowana – jest nią zainteresowany więcej niż co dziesiąty respondent, ale tylko podczas wyjazdów wakacyjnych; niestety, nie dotyczy to wyjazdów krótkich, gdzie zauważalna jest wyraźna tendencja malejąca,

- turystyka religijna jako forma turystyki kulturowej, czyli podróże podejmowane z motywów religijnych lub poznawczych, na przestrzeni lat 2002–2009 z małymi wyjątkami, nie była zbyt popularną formą organizacji czasu zarówno podczas wyjazdów długich, jak i krótkich,
- turystyka edukacyjna i lingwistyczna, gdzie młodzież zdobywa wiedzę oraz umiejętności, najczęściej językowe, również nie była podejmowana przez wielu respondentów, jak wynika z analiz, młodzież powyższe wyjazdy podejmowała częściej podczas wyjazdów długich. Pomimo, że liczba wyjeżdżających nie jest duża, od kilku daje się zauważyć tendencja wzrostowa, tak na przykład było w roku 2009 (6%), w porównaniu z rokiem 2002 (2%), powyższy wzrost jest trzykrotny. Ogólny więc wzrost zainteresowania wiedzą oraz promowanie postawy dotyczącej uczenia się przez całe życie, znalazło swoje odzwierciedlenie również w wyjazdach turystycznych,
- turystyka przygodowa nie jest jasno zdefiniowana w kategoriach charakteryzujących sposoby spędzania czasu podczas wyjazdów turystycznych, ale analizując je przekrojowo można zauważyć, że wiele wymienionych powyżej form i sposobów spędzania czasu podczas wyjazdów turystycznych łączy się z wysokim poziomem doznań, wrażeń i emocji, dlatego wydaje się, że warto o powyższej formie wspomnieć.

Promowanie zdrowego stylu życia, a takim jest na pewno uczestnictwo w turystyce, we współczesnych czasach jest warunkiem koniecznym, aby wspierać prawidłowy rozwój młodzieży w sferze intelektualnej, fizycznej i psychicznej. Aktywność ruchowa wpisana w budżet czasu młodzieży w codziennym życiu oraz podczas wypraw turystycznych, umiejscawia młodego człowieka wysoko w hierarchii społecznej, zarówno w grupie rówieśniczej, jak i w późniejszym dorosłym życiu. Styl ten promuje postawę człowieka świadomego, potrafiącego przejawiać troskę o własne zdrowie życie, rozwój osobisty, samorealizację i autokreację.

Młodzież to jeden z ważniejszych segmentów rynku turystycznego, dlatego powyższe analizy prezentujące zmiany i tendencje zachodzące na przestrzeni lat 2002–2009, mogą być przydatne organizatorom turystyki w przygotowaniu oferty dostosowanej do potrzeb i oczekiwań współczesnej młodzieży.

Bibliografia

- Alejski B., *Aktywność turystyczna młodzieży polskiej. Analiza porównawcza za lata 2002–2008. Wybrane zagadnienia – część pierwsza*, [The Tourism Activities of Polish Youth. A Comparative Analysis Covering 2002–2008. Selected Issues – Part One], „Turystyka i Rekreacja” 2010, t. 6.
- Alejski B., *Samowychowanie a turystyka*, Albis, Kraków 2008.

- Bee H., *Psychologia rozwoju człowieka*, Zysk i S-ka, Poznań 2004.
- Durydiwka M., *Turystyka przygodowa*, „Prace i Studia Geograficzne” 2003, t. 32.
- Dworzecki J., *Bezpieczeństwo w ruchu lądowym na Śląsku*, Wyższa Szkoła Bankowości i Finansów w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2010.
- Erikson E. H., *Dzieciństwo i społeczeństwo*, Rebis, Poznań 1997.
- Grabowska-Garczyńska K., Sikora-Lisewska M., *Mieć czy być? Konsumpcyjny styl życia a budowanie tożsamości współczesnych nastolatków*, [w:] *Moda, konsumpcja i rozrywka jako nowe style życia*, red. W. Muszyński, Adam Marszałek, Toruń 2009.
- Hadzik A., *Turystyka zdrowotna uzdrowisk*, AWF Katowice, Katowice 2009.
- Kurek W., *Turystyka*, PWN, Warszawa 2008.
- Łaciak J., „Aktywność turystyczna młodzieży w latach 2002, 2004, 2005, 2007, 2008, 2009”, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Mika M., *Charakterystyka wybranych form turystyki*, [w:] *Turystyka*, red. W. Kurek, PWN, Warszawa 2008.
- Mynarski W., Sonelski W., *Rekreacja przygodowa jako czynnik innowacyjności krajowego produktu turystycznego*, „Acta Oeconomia” 2010, nr 9 (4).
- O potrzebie krajoznawstwa w edukacji szkolnej*, red. K. Denek, PTTK, Warszawa–Poznań 2009.
- Pawlusiński R., *Turystyka rozrywkowa w Krakowie – klasyfikacja form oraz inwentaryzacja ofert miasta* [artykuł dostępny on-line].
- Rohrscheidt A. M. *Turystyka kulturowa. Fenomen. Potencjał. Perspektywy*, Gnieźnieńska Wyższa Szkoła Humanistyczno-Menedżerska, Gniezno 2008.
- Różycki P., *Zarys wiedzy o turystyce*, Proksenia, Kraków 2009.
- Siciński A., *Styl życia*, PWN, Poznań 1976.
- Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO, ONZ–WTO*, Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Warszawa 1995.
- Znaniecki F., *Socjologia wychowania*, PWN, Warszawa 1973.
- Zuckerman M., *Sensation Seeking: Beyond the Optima Level of Arousal*, Hillsdale–Erlbaum, New York 1979.

Strony internetowe:

- www.msport.gov.pl/statystyka-turystyka/552-Uczestnictwo-Polakow-w-wyjazdach-turystycznych?retpag=/statystyka-turystyka.
- www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100311/KRAJSWIAT/438110140.